

ลักษณะผู้เรียนระดับอุดมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนที่นั่นจะต้องเข้าใจพื้นฐานด้านการพัฒนาการของผู้เรียน ลักษณะของผู้เรียนในวัยต่าง ๆ และจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนในวัยที่สอนเป็นอย่างดี พัฒนาการของผู้เรียนและจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนในวัยต่างกันจะมีความแตกต่างกัน Havighurst นักจิตวิทยาได้แบ่งพัฒนาการของผู้เรียนไว้เป็น 6 ช่วงอายุ ได้แก่ 1) วัยทารกและวัยเด็กเล็ก อายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึงประมาณ 6 ปี การเรียนรู้ส่วนใหญ่เพื่อการพัฒนาการสำหรับดำรงชีวิตในชีวิตประจำวัน 2) วัยเด็กตอนกลางอายุประมาณ 6-12 ปี เรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตในสังคมเรียนรู้ระเบียบของสังคมต่าง ๆ 3) วัยรุ่น อายุประมาณ 12-18 ปี เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม เริ่มเรียนรู้ด้านการอาชีพและครอบครัว 4) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุประมาณ 18-30 ปี เรียนรู้การประกอบอาชีพ การมีครอบครัว แสวงหาสิ่งที่ตนเองต้องการในชีวิตและอนาคต 5) วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุประมาณ 30-60 ปี เป็นวัยทำงานแสวงหาประสบการณ์ ประยุกต์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อการทำงานสร้างครอบครัว มีความกระตือรือร้นสามารถนำตนเองได้ 6) วัยผู้ใหญ่ตอนปลาย อายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป เป็นวัยที่มีประสบการณ์มีความกระตือรือร้นในการทำงานและเรียนรู้ลดลง ซึ่งการพัฒนาการของผู้เรียนระดับอุดมศึกษามักเป็นวัยเด็กตอนกลาง วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งเป็นวัยกำลังศึกษา ซึ่งพัฒนาการของผู้เรียนในช่วงดังกล่าวพอสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1 เป้าหมายของการจัดการอุดมศึกษา

การจัดการด้านอุดมศึกษาของไทย ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2459 โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการฝึกอบรมผู้สำเร็จการศึกษาให้มาทำงานกับหน่วยงานของรัฐ (วรภรณ์ บวรศิริ, 2539) มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่มพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ ส่วนการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะในสาขาวิชาการเฉพาะทาง ให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น มุ่งสร้างสรรค์ความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี (คณะกรรมการจัดทำแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา, 2542) ซึ่งในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ก็ยังมีลักษณะเป็นสถาบันระดับสูงที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิต การให้ความรู้ที่ต่อเนื่อง การวิจัย การให้บริการวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ หรือการขึ้นนำด้วยวิชาการ ตรงตามที่สังคมต้องใช้ ตรงกับปัญหาของสังคม และตรงตามความจำเป็นของสังคม (เอกสารประกอบการสัมมนาระดมความคิดฯ, 2543) โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่นมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพก่อปรด้วย วิทยา จริยา และปัญญา อันสามารถที่จะประยุกต์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ภูมิภาค ประเทศชาติ และขยายสู่ความเป็นสากล (บุญรอด ภาละสัมพันธ์, 2537)

2. ลักษณะสำคัญของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา

ลักษณะทั่วไปของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามักจะอยู่ในวัยกำลังจะเป็นผู้ใหญ่หรือวัยผู้ใหญ่ในระดับปริญญาตรี ส่วนในระดับบัณฑิตศึกษามักจะเป็นผู้ใหญ่โดยแท้จริง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นและมีอุดมการณ์สูงสนใจในสิ่งที่อยากรู้ ต้องการการยอมรับของเพื่อน อาจารย์ และสังคม ต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (self directed learning) มักสนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตครอบครัว และสิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนควรมุ่งจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และให้สามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี (ไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2524; สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538)

จุดมุ่งหมายในการเข้ามหาวิทยาลัย หรือสถาบันอุดมศึกษาของผู้เรียนนั้น แตกต่างกันไปตามลักษณะของสังคม และลักษณะของสถาบัน ในสังคมที่การศึกษาระดับอุดมศึกษามีหลายระดับและมีความจำเพาะอย่างใน

สหรัฐอเมริกา นั้น จุดมุ่งหมายในการเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีของผู้เรียนเพื่อเป็นการหาความรู้ทั่วไป แต่ถ้าเป็นระดับบัณฑิตศึกษาก็จะเป็นการหาความรู้เฉพาะเจาะจงในอาชีพ หรือความชำนาญเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น และถ้าเป็นระดับปริญญาเอกจะมีความจำเพาะมาก มุ่งเน้นด้านการวิจัยเป็นสำคัญ สำหรับการเรียนในอุดมศึกษาในประเทศไทยนั้น ผู้เรียนส่วนใหญ่มักเน้นที่ความรู้ และด้านวิชาชีพมากกว่าสิ่งอื่น ๆ นอกจากนั้นอาจมีจุดมุ่งหมายซ่อนเร้นอยู่บ้าง เช่น ความนิยมในปริญญา ความยกย่องและค่านิยมในสังคม โอกาสในการทำงาน ความต้องการของครอบครัว เป็นต้น Gillespie and Allport (อ้างถึงใน ไพฑูริย์ 2524) สรุปว่า นักศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย อุดสาหกรรมมักมีความมุ่งมั่นและคำนึงถึงความสุขสบายความเหมาะสมทางครอบครัว ความสมบูรณ์ทางวัตถุมากขึ้นขณะที่นักศึกษาในประเทศที่กำลังพัฒนา มักอยากทำอะไรให้แก่ประเทศชาติและมาตุภูมิ เช่น การแก้ปัญหาความยากจน หรือการยกมาตรฐานของชีวิตของประชาชนในสังคม เป็นต้น

เนื่องจากชีวิตและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย เป็นชีวิตที่มีความหลากหลาย นักศึกษามีบุคลิกภาพต่างๆ ซึ่งมักได้รับการพิจารณา ทดสอบ ทำทาย คัดเลือก หล่อหลอม และยึดไว้เป็นลักษณะของผู้เรียนแต่ละคนแต่ละสถาบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน โดยทั่วไปเมื่อนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยใหม่ๆ บุคลิกภาพยังไม่ชัดเจนนัก แต่เมื่อจบการศึกษาแล้วจะมีลักษณะเฉพาะของตนเองค่อนข้างแน่นอน จากการสอบถามนักศึกษาส่วนใหญ่ นอกจากเวลาเรียนแล้ว นักศึกษามักสนใจกิจกรรมต่างๆ เช่น การเข้าชมรมบำเพ็ญประโยชน์ ดนตรี และกีฬา หากช่วงปิดเทอมก็มักออกค่ายอาสา เพื่อพัฒนาชนบท มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำกิจกรรมร่วมกัน มากกว่าอยู่กันตามลำพัง ด้วยเหตุนี้ชีวิตในมหาวิทยาลัยของนักศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนในห้องเรียน หรือกิจกรรมนอกห้องเรียน ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัย หรือนอกมหาวิทยาลัย จึงมีคุณค่าต่อนักศึกษาอย่างมาก เป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิตในกับตัวนักศึกษาเองและไม่ว่าด้านใด ๆ ก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับ ไพฑูริย์ (2524) ที่กล่าวว่า บุคลิกภาพที่สำคัญของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอีกประการหนึ่งก็คือ นักศึกษาจะสนใจทุกสิ่งทุกอย่างรอบ ๆ ตนเองไปหมด ในทุก ๆ ด้าน อยากรู้อยากเห็นไปหมด ความกระหายใคร่อยากเรียนรู้ จึงเป็นลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่อาจารย์ หรือผู้สอนสามารถใช้ประโยชน์ด้านการจัดการเรียนการสอน Hochbaum Jerry (อ้างถึงใน ไพฑูริย์ ลินลาร์ตัน, 2524) ได้สรุปลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เด่นของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาไว้ คือ ในชั้นปีที่หนึ่ง นักศึกษารู้สึกตื่นเต้นสนใจต่อสิ่งต่างๆ รอบด้าน อยากรู้อยากรู้ และยอมหรือพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมในทุก ๆ ด้าน พอขึ้นปีที่สอง ความตื่นเต้นกระตือรือร้นจะค่อย ๆ ลดลง มีแนวโน้มจะเป็นปฏิปักษ์กับมหาวิทยาลัยและกฎระเบียบ ไม่ค่อยพูดจากับครูอาจารย์ ปีที่สาม ชอบอยู่กับกลุ่มเพื่อน ไม่ค่อยสนใจต่อสังคมมหาวิทยาลัยเท่าที่ควร พอขึ้นปีที่สี่ ผู้เรียนจะไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมากนัก ส่วนใหญ่จะสนใจเกี่ยวกับงานวิชาชีพที่ตนเองศึกษาและความก้าวหน้าในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับของประเทศไทย นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงบุคลิกและพฤติกรรมค่อนข้างมากในชีวิตมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการศึกษาและชีวิต ซึ่งมีความชัดเจนในตนเองมากขึ้น โดยก่อนเข้าศึกษานักศึกษาคิดว่า ควรจะเข้ามหาวิทยาลัยเพื่อประกอบอาชีพและเรียนต่อ แต่พอจะจบการศึกษานักศึกษาเห็นว่าควรจะหาความรู้ หาประสบการณ์ แล้วเอาไปใช้เพื่อประโยชน์ของสังคมและสร้างครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงความคิดและทัศนคติที่กว้างขึ้น แต่ในทรรศนะของคนทั่วไปแล้วก็ยังมองว่า นักศึกษานั้นเมื่อเข้าเรียนใหม่ๆ เป็นผู้ที่มีอุดมคติสูง แต่พอเรียนสูงขึ้น มักจะถูกมองว่าอุดมการณ์เปลี่ยน เห็นแก่ตัวมากขึ้น นึกถึงตัวเองมากขึ้น เป็นต้น การใช้เวลาของผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษามีผลอย่างมากต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียน โดยเฉพาะหากการใช้เวลานั้นเกี่ยวข้องกับหรือสัมพันธ์โดยตรงกับเรื่องที่จะเรียนก็จะช่วยให้การเรียนมีผลดีขึ้น พบว่าการเรียนในระดับอุดมศึกษานั้น ผู้เรียนมักใช้เวลาในห้องเรียนร่วมกับกลุ่มเพื่อน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของสังคม กิจกรรมและความสนใจทั่วไป มากกว่าการเรียนรู้ทางวิชาการ นักศึกษามักไม่ค่อยมีโอกาสพูดคุยซักถามอาจารย์หรือผู้สอน เรื่องการเรียน หรือปัญหาด้านการเรียนนอกเวลาเรียน อาจเนื่องจากอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไม่ค่อยมีเวลา เพราะส่วนใหญ่มีงานวิจัย งานบริการวิชาการ งานบริหาร และงานพิเศษอื่น ๆ อีกมาก

3. จิตวิทยาและการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษามักอยู่ในวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่หรือวัยผู้ใหญ่ อายุประมาณ 18-30 ปี ดังนั้นจิตวิทยาด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาจึงแตกต่างจากเด็กพอสรูปได้ดังต่อไปนี้ 1) ต้องการด้านการยอมรับจากผู้อื่น ซึ่งหากผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับการยอมรับในสถานการณ์ต่าง ๆ แล้วจะเกิดความเคร่งเครียด และอาจต่อต้าน สิ่งที่สำคัญคือต้องพยายามทำให้ผู้เรียนนั้นเกิดความรู้สึกความสามารถในการนำตนเอง (self directing) ในการเรียนการสอนให้มากที่สุดด้วย 2) ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะและมีประสบการณ์อย่างหลากหลาย ซึ่งประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นประสบการณ์เดิมที่มีคุณค่าสูงยิ่งสำหรับการเรียนรู้ต่อสิ่งใหม่ ๆ ต่อไป 3) มีความพร้อมในการเรียนรู้และมีวุฒิภาวะที่พร้อมจะเรียนรู้ในด้านวิชาการต่าง ๆ ดังนั้นการสอนให้ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเรียนรู้จึงมักจะทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่อยากจะเรียนรู้ ซึ่งต่างจากเด็กมัธยมที่คิดว่าเด็กต้องเรียนในสิ่งนั้นสิ่งนี้เพราะคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์กับเด็กในอนาคต 4) จัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสม กล่าวคือการสอนเด็กมัธยมจัดการเรียนการสอนในลักษณะการเรียนแบบวิชาเป็นศูนย์กลาง (subject centered) ในขณะที่ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาควรจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นศูนย์กลาง (problem centered) นอกจากนั้นการเรียนในมหาวิทยาลัยมักเรียนรู้เพื่อไปประกอบอาชีพ เป็นพื้นฐานสำหรับการทำงาน และผู้เรียนที่เข้ามาเรียนก็มีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน (Knowles, 1978 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจึงควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) เน้นความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนจะสนใจและเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากสิ่งที่เรียนนั้นตรงกับความต้องการหรือความสนใจของตนเองและมีประสบการณ์เดิมของเรื่องนั้น ๆ ก็มักจะเกิดความพึงพอใจและจะสนใจเรียนรู้ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในผู้ใหญ่ควรคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนด้วย

2) มุ่งจัดสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้เรียน (life situation) การเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาจะได้ผลดี หากพยายามจัดการเรียนการสอนโดยยึดเอาสภาพชีวิตและสังคมของตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน (life centered) ซึ่งการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม ควรยึดสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ ไม่ควรมุ่งสอนเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเพียงอย่างเดียว

3) การวิเคราะห์ประสบการณ์ (analysis of experience) เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งข้อมูลที่คุณค่าต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษามาก ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะและสถานะทางครอบครัว เพื่อสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

4) ผู้เรียนต้องการเป็นผู้นำตนเอง (self directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาคือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ ดังนั้นบทบาทของครูควรมีลักษณะผู้ร่วมเรียนรู้ร่วมค้นหา มากกว่าจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการส่งผ่าน หรือเป็นสื่อในการนำความรู้ไปยังผู้เรียน

5) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นเรื่องปกติสำหรับผู้เรียนระดับอุดมศึกษาที่เป็นผู้ใหญ่ เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์และมีความเป็นตัวเองสูง และจะมากขึ้นเรื่อยตามอายุ การสอนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงต้องจัดเตรียมในด้านเนื้อหาอย่างดีพอ เพื่อให้เหมาะสมความสามารถของแต่ละบุคคล

4. แบบการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา

ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ มีความคิดของตนเอง มีความสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้เรียนระดับอุดมศึกษาจึงมีแบบการเรียนรู้ (learning styles) แตกต่างกัน ซึ่งแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาตามแนวคิดของ Grasha & Reichman (อ้างถึงใน อรรถพรณ ลือบุญธวัชชัย, 2538) สามารถจำแนกได้เป็น 6 ประเภท คือ 1) แบบอิสระ (independent) คือผู้เรียนที่ชอบคิดด้วยตนเอง ทำงานตามความคิดของตนเอง 2) แบบหลีกเลี่ยง (avoidance) คือผู้เรียนที่ไม่สนใจเรียนเนื้อหาวิชาในชั้นเรียนตามแบบแผน ไม่สนใจสิ่งที่จะเกิดขึ้นในชั้นเรียน 3) แบบร่วมมือ (collaborative) คือ ผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น

4)แบบพึ่งพา (dependent) ผู้เรียนจะมีลักษณะอยากรู้ อยากเห็นทางวิชาการน้อยมาก จะเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่กำหนดให้ ผู้เรียนเท่านั้น มองว่าผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเป็นแหล่งความรู้และแหล่งสนับสนุนวิชาการ 5)แบบแข่งขัน (competitive) ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการพยายามกระทำการต่าง ๆ ให้ดีกว่าผู้อื่นในชั้นเรียน มีความคิดว่าต้องแข่งขันกับผู้อื่นเพื่อรางวัลในชั้นเรียน 6)แบบมีส่วนร่วม (participant) คือผู้เรียนที่มีลักษณะของการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น มีความรู้สึกว่าจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในทุก ๆ ด้าน พบว่า นักศึกษาพยาบาล มีแบบการเรียน แบบร่วมมือ แบบพึ่งพาสูงสุด (กอบกาญจน์ ศรประสิทธิ์, 2529 อ้างถึงใน อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย, 2538) ขณะที่นักศึกษาเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการเรียนแบบแข่งขัน (ดำริ กุลประสิทธิ์, 2532)

บรรณานุกรม

- 1.ชัยฤทธิ์ โพนีสวรรณล. 2544. การศึกษาผู้ใหญ่: ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ; มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- 2.สมชาย รัตน์ทองคำ. 2545. การพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับ นักศึกษากายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.